

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 24 Cdo 1777/2019

Datum rozhodnutí: 27. září 2019

Závěr: *Vyslovil-li zůstavitel jen některý z důvodů vydědění, v řízení o pozůstalosti, resp. ve sporném řízení vyvolaném postupem podle ustanovení § 170 ZŘS lze prokázat vůči takovému dědici i jiný zákonný důvod vydědění.*

Obsah: Spor byl veden o určení dědice. Listina o vydědění byla sepsána v roce 2012 v režimu občanského zákoníku z roku 1964, přičemž zůstavitel zemřel v roce 2014. Soud prvního stupně vyděděnému dědici vyhověl s tím, že v listině o vydědění uvedený důvod nebyl věcně naplněn, neboť dědic o zůstavitele dostatečný zájem projevoval. Žalovaným namítaný důvod vydědění, spočívající v neposkytování pomoci ve stáří a nemoci, soud prvního stupně neprokazoval, protože nebyl uveden jako důvod vydědění v příslušné listině o vydědění. Rozsudek odvolací soud potvrdil, a to včetně postupu soudu prvního stupně ohledně neprokazování těch důvodů vydědění, které nebyly v listině věcně popsány, neboť „je třeba respektovat autonomii vůle zůstavitele a ten takové důvody neuvedl, ač mohl“. V podaném dovolání žalovaný mj. namítal nesprávnost postupu soudů nižších stupňů při zjišťování a prokazování důvodů vydědění ve vztahu k obsahu listiny o vydědění. Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným k vyřešení otázky, zda za situace, kdy zůstavitel pořídil listinu o vydědění podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (účinného do 31. 12. 2013), je soud v řízení zahájeném žalobou podle ustanovení § 170 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, povinen zabývat se i dalšími (účastníky tvrzenými) důvody vydědění, které zůstavitel v listině o vydědění neuvedl. Dovolení posoudil jako důvodné. Podle ustanovení § 3069 občanského zákoníku se při dědění použije právo platné v den smrti zůstavitele. Podle ustanovení § 3072 občanského zákoníku zemřel-li zůstavitel po dni nabytí účinnosti tohoto zákona a odporuje-li jeho prohlášení

o vydědění právním předpisům účinným v době, kdy bylo učiněno, považuje se za platné, vyhovuje-li tomuto zákonu. Z ustanovení § 3072 občanského zákoníku lze dovodit, že platnost prohlášení o vydědění je třeba posuzovat podle právní úpravy platné (a účinné) ke dni jeho pořízení, ledaže by bylo podle takové úpravy neplatné. Soudy tudíž správně posoudily platnost listiny o vydědění ze dne 31. 8. 2012 podle ustanovení občanského zákoníku 1964, a jelikož na základě svých skutkových zjištění dospěly k závěru, že listina „je po formální stránce platným úkonem zemřelého“, nebylo již třeba její platnost přezkoumávat podle ustanovení občanského zákoníku. Následně po provedeném dokazování soud prvního stupně a po doplnění dokazování i soud odvolací dovodily, že zůstavitelem uvedený důvod vydědění, že vnuci o něj trvale neprojevovali opravdový zájem, který by jako potomci projevovali měli, nebyl naplněn. Podle ustálené judikatury soudů je třeba otázku, zda potomek o zůstavitele trvale neprojevoval opravdový zájem, který by jako potomek projevoval měl, posuzovat s přihlédnutím ke všem okolnostem případu a ve spektru dobrých mravů, které se ve společnosti ustálily. Vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomka osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí, a nikoliv jde-li o situaci, kdy je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám i podstatně přispěl. Soudy v této otázce rozhodly v souladu s judikaturou dovolacího soudu, neboť je zjevné, že vztah, který mezi sebou zůstavitel se žalobcem měli, byl oběma „lhostejný“ a ani neprojevali snahu o vzájemné udržování (navázání) „běžného“ příbuzenského vztahu mezi prarodičem a vnukem. Chybně však byla posouzena otázka okruhu důvodů pro vydědění. Platnost listiny o vydědění se sice posoudí podle právní úpravy účinné ke dni jejího pořízení, nicméně jak vyplývá z ustanovení § 3069 občanského zákoníku, při dědění se vždy použije právo platné v den smrti zůstavitele. Oproti právní úpravě vydědění v občanském zákoníku je však podle občanského zákoníku platného a účinného v den smrti zůstavitele k platnému vydědění nutné prokázat existenci zákonného důvodu

vydědění až ke dni smrti zůstavitele. Tento závěr přitom lze dovodit (i přesto, že tak není výslovně uvedeno v zákoně) z ustanovení upravujících institut vydědění (§ 1646 až § 1649 občanského zákoníku, příp. § 1651 odst. 2 občanského zákoníku, týkající se tzv. vydědění mlčky) a dále též i z důvodové zprávy k tomuto zákonu. Z tohoto důvodu je možné, vyslovil-li zůstavitel – jako v projednávané věci – jen některý z důvodů vydědění (nepominutelný dědic o něj neprojevoval opravdový zájem, který by projevoval měl), v řízení o pozůstalosti, resp. ve sporném řízení vyvolaném postupem podle ustanovení § 170 ZŘS, prokázat vůči takovému dědici i jiný zákonný důvod vydědění (např. že zůstaviteli neposkytl potřebnou pomoc v nouzi anebo vedl nezřízený život). Podle předchozí právní úpravy, účinné do 31. 12. 2013, takový postup možný nebyl, a pokud byl nepominutelný dědic úspěšný ve své obraně a podařilo se mu vyvrátit existenci toho zákonného důvodu vydědění, jež zůstavitel uvedl v prohlášení o vydědění, nebyl vyděděn, i když by vůči němu bylo možné prokázat existenci i jiného zákonného důvodu vydědění. Smysl ustanovení § 1648 občanského zákoníku spočívá zejména v tom, že podle nyní účinné právní úpravy již není předpokladem platnosti vydědění, aby zůstavitel ve svém prohlášení uvedl některý ze zákonných důvodů vydědění.

Relevantní ustanovení: § 469a „starého“ občanského zákoníku, § 1646 a § 1648 občanského zákoníku, § 170 zákona o zvláštních řízeních soudních.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 4509/2018

Datum rozhodnutí: 1. října 2019

Závěr: *Vznikla-li následkem neplatnosti konkurenční doložky zaměstnanci škoda a nezpůsobil-li tuto neplatnost zaměstnanec výlučně sám, tj. zejména tehdy, je-li konkurenční doložka neplatná z důvodu absence závazku zaměstnavatele poskytnout zaměstnanci přiměřené peněžité vyrovnání, nemůže být neplatnost konkurenční doložky zaměstnanci na újmu. Škoda, kterou je zaměstnavatel povinen v případě neplatné konkurenční doložky zaměstnanci nahradit, může spočívat též v ušlém výdělku zaměstnance u jiného zaměstnavatele, s nímž neuzavřel pracovní smlouvu (a nenastoupil k němu do pracovního poměru) jen proto, že se řídil neplatnou dohodou o konkurenční doložce.*

Obsah: Žalobce, bývalý zaměstnanec, se domáhal jednak doplacení dluhu na mzdě, jednak plnění ze sjednané konkurenční doložky, jež mu zakazovala výkon obdobného zaměstnání po dobu 12 měsíců od skončení pracovního poměru. Proto musel odmítnout relevantní pracovní nabídky. Soud prvního stupně žalobu zamítl, protože ujednání o konkurenční doložce shledal neplatné pro absenci závazku zaměstnavatele poskytnout přiměřené peněžité vyrovnání za každý měsíc plnění závazku. Odvolací soud v tomto ohledu rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Ve vztahu k žalobcem požadovanému plnění z konkurenční doložky obsažené v pracovní smlouvě dovodil shodně se soudem prvního stupně, že tato doložka je pro absenci podstatné náležitosti – ujednání o peněžitém vyrovnání náležejícím zaměstnanci po dobu plnění jeho závazku – absolutně neplatná ve smyslu ustanovení § 19 písm. d) zákoníku práce (ve znění účinném ke dni 1. 2. 2013), avšak dodal, že v případě, že se zaměstnanec řídil neplatnou dohodou o konkurenční doložce, a proto skutečně nevykonával po sjednanou dobu (nebo po část sjednané doby) po skončení pracovního poměru výdělečnou činnost, která byla předmětem činnosti zaměstnavatele nebo která měla vůči němu soutěžní povahu, a že mu tím vznikla majetková újma, je nepochybné, že taková majetková újma představuje na straně zaměstnance škodu. Žalobce však neunesl důkazní břemeno ohledně toho, jakou škodu v důsledku respektování konkurenční doložky utrpěl. Žalobce se totiž pokusil neúspěšně nastoupit do jiného zaměstnání, z čehož plyne, že sám konkurenční doložku respektovat nemínil. Navíc zaměstnání nezískal, tudíž není dána příčinná souvislost mezi neplatnou konkurenční doložkou a materiální újmu, kterou utrpěl. V dovolání žalobce namítal, že závěr odvolacího soudu, že došlo k přetržení příčinné souvislosti mezi neplatností konkurenční doložky a vzniklou škodou (ušlým výdělkem z nového zaměstnání), nemůže obstát a že naopak je příčinná souvislost mezi neplatností sjednané konkurenční doložky, jejíž neplatnost zapříčinil žalovaný, a vzniklou škodou na straně žalobce (jeho ušlým výdělkem). Dovolání bylo shledáno důvodným a přípustným v rozsahu, v němž byla zamítnuta žaloba co do nároku z konkurenční doložky, neboť v tomto ohledu závisí napadený rozsudek odvolacího soudu mimo jiné na vyřešení otázky hmotného práva, za jakých předpokladů vzniká zaměstnanci právo na náhradu škody, jestliže se po skončení

pracovního poměru řídil neplatnou dohodou o konkurenční doložce. Podle ustanovení § 310 odst. 1 zák. práce byla-li sjednána konkurenční doložka, kterou se zaměstnanec zavazuje, že se po určitou dobu po skončení zaměstnání, nejdéle však po dobu jednoho roku, zdrží výkonu výdělečné činnosti, která by byla shodná s předmětem činnosti zaměstnavatele nebo která by měla vůči němu soutěžní povahu, je součástí konkurenční doložky závazek zaměstnavatele, že zaměstnanci poskytne přiměřené peněžité vyrovnání, nejméně však ve výši jedné poloviny průměrného měsíčního výdělku, za každý měsíc plnění závazku. Peněžité vyrovnání je splatné pozadu za měsíční období, pokud se smluvní strany nedohodly na jiné době splatnosti. Podle ustanovení § 310 odst. 2 zák. práce může konkurenční doložku zaměstnavatel se zaměstnancem sjednat, jestliže to je možné od zaměstnance spravedlivě požadovat s ohledem na povahu informací, poznatků, znalostí pracovních a technologických postupů, které získal v zaměstnání u zaměstnavatele a jejichž využití při činnosti uvedené v odstavci 1 by mohlo zaměstnavateli závažným způsobem ztížit jeho činnost. Závěr nižších soudů o absolutní neplatnosti konkurenční doložky byl správný vzhledem k synallagmatické povaze takového ujednání. Vznikla-li následkem neplatnosti konkurenční doložky zaměstnanci škoda a nezpůsobil-li tuto neplatnost zaměstnanec výlučně sám (to je z povahy věci vyloučeno, je-li konkurenční doložka neplatná z důvodu absence závazku zaměstnavatele poskytnout zaměstnanci přiměřené peněžité vyrovnání), nemůže být neplatnost konkurenční doložky zaměstnanci na újmu (§ 18 odst. 2 větu druhou zák. práce). Vzniklou škodu je proto zaměstnavatel povinen zaměstnanci nahradit (§ 21 zák. práce), a to podle ustanovení § 265 odst. 1 zák. práce. Za škodu pak zaměstnavatel odpovídá zaměstnanci za předpokladu, že mezi vzniklou škodou a porušením právní povinnosti, která se do poměrů účastníků promítla v podobě neplatné dohody o konkurenční doložce, existuje vztah příčinné souvislosti (tj. bez neplatné konkurenční doložky by škoda nevznikla tak, jak vznikla). Postup při zjišťování příčinné souvislosti spočívá v tom, že škodu je třeba vyjmout z její všeobecné souvislosti a zkoumat ji izolovaně, toliko z hlediska jejích příčin. Protože příčinná souvislost je zákonitostí přírodní a společenskou, jde o hledání jevu, který škodu vyvolal. Z celého řetězce všeobecné příčinné souvislosti (každý jev má svou příčinu, zároveň však je příčinou jiného

jevu) je třeba sledovat jen ty příčiny a následky, které jsou důležité pro odpovědnost za škodu. Škoda, kterou je zaměstnavatel povinen v případě neplatné konkurenční doložky zaměstnanci nahradit, může spočívat též v ušlém výdělku zaměstnance u jiného zaměstnavatele, s nímž neuzavřel pracovní smlouvu (a nenastoupil k němu do pracovního poměru) jen proto, že se řídil neplatnou dohodou o konkurenční doložce. Žalobce uspěl v konkurzu na pracovní místo u jiného subjektu, avšak pracovní smlouva s ním nebyla uzavřena, protože potenciální zaměstnavatel zjistil existenci konkurenční doložky, a protože ji považoval za rizikovou, pracovní smlouvu raději neuzavřel. Je tedy nepochybné, že žalobci vznikla škoda, která spočívá v ušlém výdělku u potenciálního nového zaměstnavatele a jejíž příčinou byla neplatná konkurenční doložka sjednaná mezi žalobcem a žalovaným, neboť kdyby této konkurenční doložky nebylo, žalobce by uzavřel nový pracovní poměr, v němž by dosahoval výdělku, jenž byl vyšší než výdělek, který dosahoval u žalovaného.

Související judikatura: rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 4339/2011.

Relevantní ustanovení: § 310 odst. 1 zák. práce.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 26 Cdo 1175/2019

Datum rozhodnutí: 11. září 2019

Závěr: *Právo vlastníka na náhradu za nucené omezení vlastnického práva způsobené regulací nájemného z bytu nelze bez dalšího (paušálně) vyloučit pro celé období předcházející zrušení vyhlášky č. 176/1993 Sb. Nelze totiž ztratit ze zřetele, že tam obsažená regulace nájemného byla shledána protiústavní (ústavně nekonformní) již v roce 2000, a nic na tom nemění, že ji Ústavní soud zrušil až s účinností od 31. prosince 2001. Již v té době (tj. v roce 2000) mohlo tedy být porušeno základní právo vlastníka – pronajímatele bytu, jestliže podle individuálních okolností konkrétního případu bylo omezení jeho vlastnického práva způsobené dotčenou právní úpravou natolik intenzivní, že musí být podřazeno pod čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.*

Obsah: Žalobce se domáhal žalobou podanou v roce 2004 zaplacení částky 2 466 409 Kč z titulu náhrady za nucené omezení vlastnického práva k domu v období od 1. ledna 1992 do 31. prosince 2003 způsobené regulací

nájemného z 10 bytů v předmětném domě. Soud prvního stupně žalobě vyhověl v rozsahu cca 1/10. Dovedil, že v důsledku dlouhodobé nečinnosti zákonodárce spočívající v nepřijetí ústavně konformní regulace nájemného byl žalobce v období od 9. dubna 2001 do 19. března 2003 omezen ve výkonu svého vlastnického práva k domu tím, že mu nebylo umožněno jednostranně zvyšovat nájemné ze šesti v něm situovaných bytů. Omezení bylo natolik intenzivní, že za ně náleží náhrada podle čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod v částce 265 545,20 Kč, která odpovídá rozdílu mezi nájemným, jež by mohl vybírat podle zákona č. 107/2006 Sb. od 1. ledna 2010. Byly-li nároky na náhradu za období od 1. ledna 1992 do 8. dubna 2001 a na úroky z prodlení (jako celek) uplatněny až po uplynutí příslušných promlčecích dob, nelze je přiznat, neboť žalovanou vznesená námitka promlčení není výkonem práva odporujícím dobrým mravům, neboť žalovaný objektivně nezavinil nemožnost podat žalobu včas. Žalobci nelze přiznat náhradu ani za období od 20. března 2003 do 31. prosince 2003, neboť zde jsou soudy rozhodující v této věci vázány právním názorem Ústavního soudu, podle kterého se v tomto období žalobce mohl domáhat zvýšení nájemného žalobou podanou u soudu proti nájemcům dotčených bytů, což však neučinil; nárok vůči státu je pouze subsidiární. Následně, po vrácení věci dovolacím soudem, rozhodoval odvolací soud, který přiznanou částku ještě snížil. Zdůraznil, že žalobci nenáleží náhrada za období od 1. ledna 1992 do 31. prosince 2001. Podle jeho názoru totiž regulace nájemného pozbyla ústavní konformitu teprve marným uplynutím cca osmnáctiměsíční lhůty, již poskytl Ústavní soud zákonodárci tím, že za účelem zahájení nápravy a přijetí ústavně konformního řešení odložil až na 31. prosinec 2001 vykonatelnost svého nálezu ze dne 21. června 2000, sp. zn. Pl. ÚS 3/2000, jímž byla zrušena vyhláška Ministerstva financí č. 176/1993 Sb., o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu. V období od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2003 již byl žalobce omezen protiústavní regulací nájemného ve svém vlastnickém právu k domu v intenzitě odůvodňující přiznání náhrady podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Na rozdíl od soudu prvního stupně však současně dovedil, že zmíněné omezení se netýkalo jednoho z bytů, neboť ten byl v rozhodném období užíván za nájemné dohodnuté s novým nájemcem v nájemní smlouvě z 1. října 2001, a je v této souvislosti nerozhodné, že takto

sjednané nájemné nebylo vyšší, než kolik v té době činilo tzv. regulované nájemné. Oproti soudu prvního stupně pak také shledal, že výše náhrady ze čtyř bytů v domě má odpovídat rozdílu mezi obvyklým (tržním) a regulovaným nájemným. V dovolání nesouhlasil žalobce se závěrem, že mu nenáleží náhrada za období od 1. ledna 1992 do 31. prosince 2001, a měl za to, že odvolací soud se zde odchýlil od ustálené soudní praxe. Nesouhlasil ani s posouzením dalších období, za která mu byla náhrada upřena. Nejvyšší soud dovolání zčásti vyhověl. Dohodli-li pronajímatelé i v době, kdy jimi vlastněné byty již nucené regulaci nájemného nepodléhaly a kdy měli možnost v nově uzavíraných nájemních smlouvách sjednat tzv. tržní nájemné, s nájemci výši nájemného odpovídající vyhlášce č. 176/1993 Sb., nelze tento jejich postup, založený na smluvní volnosti, pokládat za omezení jejich vlastnického práva a žádat za něj od státu náhradu. V takovém případě náhrada nenáleží. Podle čl. 11 odst. 4 Listiny vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu. Uvedený článek však nelze vykládat tak, že jakékoliv omezení vlastnického práva stanovené zákonem zakládá právo na náhradu. Obsah ústavně garantovaného práva vlastnit majetek ve smyslu čl. 11 Listiny, jakož i práva pokojně užívat majetek podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod totiž není bezbřehý a podléhá řadě omezení, jež lze z hlediska ústavní garance považovat za imanentní jeho ústavnímu a potažmo zákonnému vymezení. To znamená, že zákon může obecně stanovit meze vlastnického práva, aniž by takovéto omezení bylo spojeno s právem na náhradu; takovéto právo je třeba vztáhnout pouze na určité kvalifikované případy omezení. Jedním ze znaků takového kvalifikovaného omezení je omezení vlastnického práva jdoucí nad rámec povinností, které zákon obecně stanoví pro všechny subjekty vlastnického práva, za dodržení principu rovnosti. Dalším znakem je omezení dosahující určité intenzity. Intenzita omezení vlastnického práva přitom může být vyjádřena více faktory, a to především rozsahem samotného omezení a dále délkou trvání takového omezení, tedy zda jde o omezení dočasné, nebo trvalé. Ačkoli nelze nalézt přesnou hranici, odkdy již nebylo možné považovat omezení vlastnického práva v důsledku regulace nájemného za ústavně konformní, z dosavadní judikatury Ústavního soudu plyne, že takovýto

závěr nebylo možné akceptovat již v roce 2000. Samotná protiústavnost právní úpravy regulovaného nájemného však ještě neznamená, že v každém individuálním případě bylo porušeno základní právo pronajímatele (vlastníka bytu). Otázka, zda v konkrétní věci je dán nárok vlastníka na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny, v konečném důsledku závisí na posouzení, do jaké míry bylo v důsledku regulovaného nájemného zasaženo jeho základní právo vlastnit majetek, jakož i zda v jeho případě byly splněny výše uvedené podmínky pro vznik práva na náhradu. Podmínky pro vznik práva na náhradu budou splněny tehdy, jestliže regulované nájemné v místních podmínkách a s přihlédnutím ke všem okolnostem neumožňovalo vlastníku pokrýt ani opodstatněně vynaložené náklady na údržbu a opravy nemovitostí v přiměřeném časovém období a dosáhnout přiměřeného zisku. Právo vlastníka na náhradu za nucené omezení vlastnického práva způsobené regulací nájemného z bytu proto nelze bez dalšího (paušálně) vyloučit pro celé období předcházející zrušení vyhlášky č. 176/1993 Sb., jak to nesprávně učinil odvolací soud. Není proto správný právní názor, že dovolateli nenáleží náhrada za celé období od 1. ledna 1992 do 31. prosince 2001, tj. ani za žádnou (dílčí) část tohoto období.

Související judikatura: nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 423/08, nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2326/16, stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09, rozsudek velkého senátu občansko-právního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu z 13. 12. 2017, sp. zn. 31 Cdo 1042/2017, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 2. 2018, sp. zn. 26 Cdo 5278/2017.

Relevantní ustanovení: čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 572/19

Datum rozhodnutí: 12. prosince 2019

Závěr: *Rozhodnutí o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se nemůže odvíjet toliko od úvahy soudu o tom, co bylo mezi účastníky sporné a jaké řešení v tomto ohledu přijal soud. V tomto druhu řízení, v němž se jedná*

o rovném vlastnickém právu všech účastníků, se zpravidla jako spravedlivé východisko pro rozhodnutí o nákladech řízení bude jevit, aby každý z účastníků sám nesl své náklady řízení a nebyl povinen hradit náklady jiného spoluvlastníka, ledaže by pro to byly dány zvláštní důvody; takové východisko odpovídá právu spoluvlastníků na ochranu vlastnictví zaručenému čl. 11 odst. 1 Listiny.

Obsah: Spor mezi účastníky byl veden o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví. Obě žalobkyně uvedly, že mají k nemovitostem blízký vztah, na rozdíl od žalované, a že se s ní v minulosti opakovaně pokoušely dohodnout na vypořádání spoluvlastnictví, avšak bezvýsledně; navrhly, aby soud rozhodl o zrušení spoluvlastnictví, dotčené nemovitosti přikázal do podílového spoluvlastnictví obou žalobkyň a stanovil jim povinnost uhradit žalované částku určenou rozhodnutím soudu. Žalovaná souhlasila se zrušením spoluvlastnictví, ale navrhla, aby nemovitosti byly přikázány do jejího výlučného vlastnictví a byla jí stanovena povinnost zaplatit žalobkyním určenou částku jako náhradu za vypořádání. V průběhu řízení před soudem prvního stupně došlo ke změně v osobě druhé žalobkyně. Při závěrečném shrnutí stěžovatelka co do způsobu vypořádání podílového spoluvlastnictví navrhla přikázání nemovitostí do svého vlastnictví oproti náhradě ve výši 700 000 Kč pro druhou žalobkyni a žalovanou; druhá žalobkyně navrhla přikázání jedné z nemovitostí do svého vlastnictví, eventuálně ponechala způsob vypořádání na úvaze soudu; žalovaná navrhla přikázání nemovitostí do svého vlastnictví. K otázce nákladů řízení žalovaná uvedla, že se zřetelem k poměru úspěchu účastnic řízení ve věci má za to, že žádná z účastnic řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení; avšak pro případ, že by soud o nákladech řízení rozhodl jinak, nevzdává se práva na jejich náhradu. Soud prvního stupně přikázal nemovitosti za náhradu ve výši 650 000 Kč žalované a o nákladech řízení rozhodl tak, že žádný z účastníků nemá právo na jejich náhradu, a to na základě úvahy o shodném poměru úspěchu na obou stranách sporu. Odvolací soud na základě odvolání žalované uložil žalobkyni (stěžovatelce) povinnost nahradit žalované náklady řízení v částce téměř 200 000 Kč. Rozhodnutí zdůvodnil tak, že každá z účastnic žádala přikázání nemovitostí do svého vlastnictví, a protože nemovitosti byly přikázány žalované, měla ona procesní úspěch ve věci. V ústavní stížnosti napadla stěžovatelka neústavnost výroku o náhradě nákladů

řízení, a to zejména kritérium úspěchu ve věci. Ústavní soud stěžovatele vyhověl. Konstatoval obecnou absenci aspektu ústavnosti ve sporech o výši nákladů řízení, avšak s výjimkou případů, kdy je citelně zasazeno do majetkové sféry účastníka řízení. Výrok o náhradě nákladů řízení musí být v souladu s průběhem řízení a s úkony účastníků, respektive s obsahem příslušného soudního spisu; jinak může dojít též k porušení práva účastníků na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve vztahu k zásadě úspěchu ve věci, která je hlavní zásadou ovládající rozhodování o nákladech civilního řízení, pak Ústavní soud opakovaně připomněl, že poměřovat úspěch a neúspěch ve věci nelze jen tím, jak bylo o konkrétním návrhu rozhodnuto, ale je třeba je posuzovat v širších souvislostech. Ani rozhodování o nákladech řízení nesmí být jen mechanickým posuzováním výsledků sporu bez komplexního zhodnocení rozhodnutí v meritum věci. Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení má být zřejmým a logickým ukončením celého soudního řízení. Při rozhodování o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví totiž nelze odhlédnout od specifík tohoto řízení, konkrétně od jeho ústavněprávního rozměru a od jeho procesních specifík. Řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví je nutno vnímat perspektivou základního práva na ochranu vlastnictví zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny. Vlastnické právo zahrnuje také právo přestat být vlastníkem (věc opustit, zcizit); v případě podílového spoluvlastnictví se pak specificky uplatňuje zásada, že nikdo nemůže být spravedlivě nucen setrvat ve spoluvlastnictví. Z procesního hlediska představuje řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví tzv. *iudicium duplex*. Řízení může být zahájeno k návrhu kteréhokoli ze spoluvlastníků, přitom všichni spoluvlastníci, tj. obě procesní strany, v řízení mají postavení žalobce i žalovaného neohledně na to, kdo žalobu podal; soud pak vydává konstitutivní rozhodnutí, přitom není vázán návrhy účastníků a může rozhodnout o vypořádání jiným způsobem, než je navrhováno. Ve vztahu k příkázání věci tak například ustálená judikatura obecných soudů uznává, že v řízení jsou často dány skutečnosti umožňující s jistou mírou přesvědčivosti zdůvodnit příkázání věci každé ze stran sporu; rozhodnutí ve věci tak je v zásadě na úvaze soudu, která

toliko musí být řádně odůvodněna a nesmí být zjevně nepřiměřená. Specifika řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví je nutno mít na paměti i při rozhodování o nákladech takového řízení. Z pohledu ústavně zaručených práv se naopak jeví jako problematické rozhodovat o náhradě nákladů řízení primárně pouze na základě toho, jak soud rozhodl o otázce, která byla mezi účastníky sporná, a kterému z účastníků v této otázce soud přisvědčil spíše. Právě takto ovšem při rozhodování o nákladech řízení postupoval krajský soud v nyní projednávaném případě, veden též judikaturou Nejvyššího soudu, podle níž je při rozhodování o náhradě nákladů řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví rozhodný procesní úspěch v řízení posuzovaný podle toho, jaká zásadní otázka byla mezi účastníky sporná a jak byl tento spor řešen v rozhodnutí. Takový přístup k rozhodování o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se ovšem jeví jako příliš formalistický, mechanický a neodpovídající charakteru tohoto řízení. Rozhodnutí o nákladech řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví se nemůže odvíjet toliko od úvahy soudu o tom, co bylo mezi účastníky sporné a jaké řešení v tomto ohledu přijal soud. Naopak v tomto řízení, v němž se jedná o rovném vlastnickém právu všech účastníků, v němž všichni účastníci (spoluvlastníci) mají v řízení shodné procesní postavení žalobců i žalovaných a v němž předem nemohou přesně předvídat konkrétní rozhodnutí soudu a naopak každý z odlišných návrhů jednotlivých účastníků může mít rozumný a přesvědčivý základ, se zpravidla jako spravedlivé východisko pro rozhodnutí o nákladech řízení bude jevit, aby každý z účastníků sám nesl své náklady řízení a nebyl povinen hradit náklady jiného spoluvlastníka, ledaže by pro to byly dány zvláštní důvody; takové východisko odpovídá právu spoluvlastníků na ochranu vlastnictví zaručenému čl. 11 odst. 1 Listiny.

Související judikatura: nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2570/10, nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 660/11.

Relevantní ustanovení: čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, § 142 odst. 1 občanského soudního řádu.

Připravil: Jan Tryzna